

AISTĖ BIRGERYTĖ

Kūno negalios įsmeninimas Ievos Simonaitytės kūryboje

Anotacija: Straipsnyje tyrinėjamas autobiografinis kūno negalios įsmeninimas Ievos Simonaitytės kūryboje. Remiantis rašytojos autobiografijos pirmąja dalimi ...*O buvo taip* bei romanais *Aukštųjų Šimonių likimas*, *Be tėvo* analizuojamas neįgalaus kūno asmens tapatybės formavimosi procesas, svarstoma socialinių refleksijų problematika. Siekiama restauruoti Simonaitytės kūryboje ryškus neįgalaus kūno asmens tapatybės reprezentacijas. Neįgalaus kūno asmens studijų požiūriu interpretuojami pirmieji jutiminės neįgalaus kūno patirties impulsai, jo kinestetika, vaizdiniai bei jų vertinimo spektras.

Raktažodžiai: neįgalus kūnas, patirtis, tapatybė, įsmeninimas, vaizdiniai.

XX a. lietuvių literatūroje Ievos Simonaitytės asmuo ir kūryba yra ta viršukalnė, nuo kurios aiškiau matosi dinamiška autobiografinių pasakojimų apie neįgalaus kūno patirtį panorama, pilna skirtingų savivokos modelių, įvairių retorinės ir žanrinės raiškos pozicijų. Ši gyvybinga problematika, apimanti individualią neįgalaus kūno galimybių patirtį, jų įsmeninimą, naujos kūniškosios tapatybės kūrimo ir raiškos etapus, nuo pat amžiaus pradžios ieškojo atviresnių sklaidos formų – ir jas rado. Kai 1935 m. Simonaitytė debiutavo romanu *Aukštųjų Šimonių likimas*, lietuvių literatūroje jau buvo pradėjusios rodytis pirmosios neįgalaus kūno asmenų autobiografijos: 1933 m. – Lietuvos kariuomenės savanorio Prano Daunio, Nepriklausomybės kovose praradusio regėjimą, atsiminimų knyga *Vargo keliais: Atsiminimai iš kovų dėl nepriklausomybės ir aklių gyvenimo*; 1922 m. parašyta, bet tik 1936–aisiais išleista Jono Basanavičiaus autobiografija *Mano gyvenimo kronika ir nervų ligos istorija 1851–1922*.

Šiais tekstaais buvo peržengta privati laiško erdvė, kurioje, bene vienintelėje, XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje buvo įprasta kalbėtis apie kūno negalias, ligas. Tuomet šios knygos galėjo tapti nauju posūkiu lietuvių literatūros tematikoje ir problematikoje, žyminčiu pakitusią neįgalių žmonių individualią savivoką ir vie-

šą laikyseną. Tačiau taip neatsitiko. Besirandanti atviresnė ir gyvybingesnė kalba apie kūno negalią to meto kultūros ir literatūros gyvenime nebuvo pastebėta ir plačiau reflektuota, taip ir liko paraštine. Viena vertus, todėl, kad minėtoms autobiografijoms (ypač Daunio) trūko profesionalumo, kuris būtų leidęs patekti į bendrąjį tuometinės lietuvių literatūros kontekstą ir taip tikėtis platesnio idėjų rezonanso. Kita vertus, kultūrinė ir literatūrinė sąmonė tada dar nebuvo pakankamai atidi neįgaliam žmogui ir universalioms jo tapatumo projekcijoms.

Neįgalus kūno problematikos į aktyvesnį reikšmių apykaitos lauką nepasisekė iškelti ir reikiamą profesionalumą pasiekusiam, didelio dėmesio bei įvertinimo sulaukusiam pirmajam Simonaitytės romanui *Aukštųjų Šimonių likimas* (už jį rašytojai 1935 m. buvo paskirta valstybinė literatūros premija). Kūrinys, kaip ir visa šios rašytojos kūryba, nestokojantis autobiografiškumo (taip pat ir fizinės negalios – neturtingos našlaitės Roželės personažas), pelnytai girtas ir vertintas tik kaip meistriška Mažosios Lietuvos gyvenimo, jos likimo meninė restauracija. 1958 m. rašydama autobiografinės trilogijos pirmąją dalį *...O buvo taip*, autorė sakė: „Rašau apie Simonaitytę. Rašau tiesiog gaivališkai, todėl ir pavargstu bedirbdama. Jūs skaitėte mano knygą apie Aukštųjų Šimonių likimą. Laikui bėgant bus knyga apie Simonaitytės likimą. Pažadą tikrai turiu tesėti“¹. Jai, kaip ir Dauniui, buvo svarbu parašyti apie savo likimą, ne tik kaip lietuvininkės, bet kaip neįgalus kūno moters, nes suvokė savo fizinės patirties unikalumą, savitumą, norėjo apie tai kalbėti.

Simonaitytė niekad neslėpė, kad iš vaikystės buvo luoša, dėl kaulų džiovos visą gyvenimą sunkiai vaikščiojo, todėl didžiąją dalį kūrinių (*Vilių Karalių, Pikčiurnienę*, autobiografinę trilogiją *...O buvo taip, Ne ta pastogė, Nebaigta knyga*) parašė nesikeldama iš ligonės lovos, retai išeidama iš namų. Laiške pirmajai savo biografei Ramonai Dambrauskaitei-Brogienei prisipažino:

Jeigu prisiminsiu save, tai jūs nieko iš to neturėsite: aš visą savo mokyklinį laiką gulėjau lovoje, sirgau ir visą savo amžių buvau ir esu nesveika. Patarėjų jokių neturėjau. Bet ir neatėjo mintis klausti kaip rašyti. O rašyti pradėjau 12 metų būdama, lovoje gulėdama arba ant ramentų vaikščiodama, nieko iš pasaulio nemačiusi. Tai matote iš ko ir kaip pasidaro rašytojas.²

1 „Svečiuose pas laureatus“, *Literatūra ir menas*, 1958 07 26.

2 Ieva Simonaitytė, *Raštai*, t. 7: *Publicistika. Laiškai*, Vilnius: Vaga, 2003, p. 460.

Atidus Simonaitytės biografas Vytautas Kubilius apie svarbiausių kūrybinių rašymo aplinkybes tvirtino:

pastovūs skausmai, ligonio savijauta, kartais vos bepraeina. Sunku berašyti sakinį, kai sopulys krebžda kauluose ir pašoksta temperatūra. Beprasmiška kurti ilgą romaną, kai gydytojai žada vos porą gyvenimo metų. Bet kūrybos instinktas nepaiso proto išvedžiojimų. Jis stipresnis už skausmą, alinančią ligą, neviltį.³

Fizinė negalia visada buvo ta „buitinė detalė“, kuri ne tik koregavo rašytojos kūrybinius planus, rašymo tempą, bet ir buvo suformavusi jos asmenybinį ir kūniškąjį tapatumą, bene ryškiausiai atsiskleidusį autobiografinėje trilogijoje.

Rimos Pociūtės teigimu, „Ieva Simonaitytė tol išliks esmingiau nepažinta, kol į kultūros atmintį nebus integruota jos autobiografinė trilogija“⁴. Neįgalus kūno asmens tapatybės formavimosi ir sklaidos kontekste šis kūrinys svarbus keliais aspektais: sąmoningai dėliodama vertybinius akcentus, rašytoja atskleidė luošos mergaitės (merginos, moters) savojo kūno kitokių galimybių pažinimo, supratimo, vertinimo istoriją, kuri glaudžiai susijusi su autorės betėvystės dalia, ilgai ją stūmusia į visaverčio bendruomenės gyvenimo paraštę. Neįgalus kūnas ir betėvystė – du vienas kitą papildantys autobiografijos sandai – trilogijoje iškyla kaip pagrindinės herojės Ėvės tapatybės šerdis bei intensyvi ir dramatiška atstumtos, žemintos, nepripažintos moters emancipacijos istorija. Simonaitytės trilogija – fundamentalus pasakojimas apie tai, kaip formuojasi neįgalus kūno asmens sąmoningumas; kokių būdu neįgalus kūnas tampa savu – sąmoningai pažįstamu, patiriamu, reflektuojamu; kaip pasirodo (ar gali pasirodyti) luošo žmogaus subjektyvumas – jo valia ir pastanga būti taip, kaip jam atrodo reikalinga. Šiais aspektais trilogija – unikalus lietuvių moderniosios literatūros tekstas – ne tik dar labiau išryškina autobiografinę ašį visoje rašytojos kūryboje, bet akivaizdžiai suaktyvina neįgalus kūno diskursą XX a. lietuvių literatūroje, suteikdama jam kitą – profesionalumo – lygmenį.

Šio straipsnio tikslas – rekonstruoti, kaip prasideda Simonaitytės atviras kalbėjimas apie kūno negalią, kuris jos kūryboje atsiveria kaip daugiaplanis neįgalus kūno įasmeninimo procesas. Kultūrologinės neįgalus kūno studijos, tir-

3 Vytautas Kubilius, *Ievos Simonaitytės kūryba*, Vilnius: Vaga, 1987, p. 91–92.

4 Rima Pociūtė, „Autobiografija: lietuvis Ievos savianalizė“, in: Rima Pociūtė, *Modernizmas lietaus šaly*, Vilnius: Homo liber, 2006, p. 152.

damos tapatybės variantus bei sklaidą, programiškai remiasi postmodernistiniu mąstymu, kuris subjekto sąvoką sieja ne su vidiniu mąstymo judesiu, bet su mąstymo vidujybės atžvilgiu išoriška tekstine, psichine ir socialia veikla, kai subjektas suprantamas ne kaip save kontemplanuojanti ir sau skaidri tapatybė, bet kaip signifikacijų tėkmė, grįsta skirtumais⁵. Tokia samprata artima Simonaitytės trilogijoje matomai tapatybės formavimosi logikai: neįgalus kūno įsmeninimą dažnai veikia bendruomeninės sąmonės nuostatos ir veiksmai. Tačiau autobiografija, pasak Anthony Giddenso, „yra koreguojamasis išibrovimas į praeitį, o ne vien praėjusių įvykių kronika: pagrindinis autobiografijos tikslas yra padėti užbaigti su praeitim“⁶. Simonaitytė neįgalus kūno įsmeninimo akcentus dėlioja remdamasi vertybiniu, o ne chronologiniu požiūriu. Tai patvirtina ir pati rašytoja, sakydama, jog

gyvenime niekada nėra taip, kaip knygoje parašyta. Gyvenimas yra – labai jau paprastai tariant – kaip bulvė, ką tik iškasta iš žemės. Ji arba molina, arba žemena. Ir tik tada, kai tu ją nuvalei, tu ją gali vartoti. Šitaip ir su knygoje rašoma biografija arba net autobiografija.⁷

Sąmoningas (vertybinis) gyvenimo kaip ką tik iš žemės iškastos bulvės „nuvalymas“ tam, kad būtų tinkamas vartoti, Simonaitytės autobiografijoje labai ryškus. Jis kelia tam tikrų problemų siekiant rekonstruoti vientisą kūno negalios įsmeninimo procesą, kuris yra vertingas neįgalus kūno asmens tapatybės formavimosi literatūrinis dokumentas. Autobiografinėje trilogijoje autorė dažnai nutyli, „prašoka“ arba itin redukuoja kūno negalios aspektus, kuriuos inkrustuoja ar išskleidžia kituose kūriniuose. Todėl šiame straipsnyje, kurio ašį sudaro trilogijos pirmosios dalies *...O buvo taip* analizė, neįgalus kūno įsmeninimas interpretuojamas pagal rašytojos kūrybos stiliui artimą *dygsnio* principą⁸: tai,

5 Audronė Žukauskaitė, *Anapus signifikanto principo: Dekonstrukcija, psichoanalizė, ideologijos kritika*, Vilnius: Aidai, 2001, p. 9.

6 Anthony Giddens, *Modernybė ir asmens tapatumas: Asmuo ir visuomenė vėlyvosios modernybės amžiuje*, Vilnius: Pradai, 2000, p. 97.

7 Ieva Simonaitytė, *Publicistika. Laiškai*, p. 146.

8 *Dygsnio* principą Simonaitytės kūryboje, ataidintį iš jos ilgos siuvimo, siuvinėjimo patirties, yra pastebėjusi Viktorija Daujotytė, susiejusi jį su Nijolės Miliauskaitės eilėraščių dygsnio poetika, kuri yra „moteriškų prasmų poetikos dalis“ (Viktorija Daujotytė, „Ieva Simonaitytė“, in: Viktorija Daujotytė, *Parašyta moterų*, Vilnius: Alma littera, 2001, p. 340).

kas viename kūrinyje yra maksimaliai išskleista kaip svarbus patirties rakursas, kitame kūrinyje pasirodo punktyru, kuris, nepraradęs svarbos, plėtojamas ir tęsiamas kitų patirties impulsų.

Pirmieji neįgalaus kūno patirties impulsai

Neįgalaus kūno asmens tapatybė (kaip ir apskritai asmens tapatybė) yra sudėtinga ir kintanti. Jos apibrėžtys paslankios, sąlygojamos daugybės ypatybių, kurios skirtingose situacijose įgyja vis kitus statusus. Neįgalaus asmens savivokoje kūnas yra jei ne centrinis, tai neabejotinai svarbus tapatumo akcentas. Ir ne vien dėl to, kad, pasak Giddenso, „Aš yra įkūnytas, o kūno kontūrų ir savybių suvokimas yra pagrindinių pasaulio tyrinėjimų, per kuriuos vaikas susipažįsta su objektų ir kitų asmenų bruožais, šaltinis“⁹. Neįgalaus kūno *įsameninimas* yra sudėtingesnis nei sveiko kūno. Pirmiausiai todėl, kad kūno negalia suproblemina kinestetinio (laisvai judančio) kūno kaip *aš galiu* sampratą. Veiksmai ir jautimai, kuriuos kiekvienas žmogus patiria kasdien (eina, mato, girdi, kalba) yra substantyvus kūno galios požymis. Jo akivaizdoje negalia (*negalėjimas* eiti, matyti, girdėti, kalbėti) tampa „kūno technikos“ pažeidimu, ribojančiu kūno judesių ir jautimų laisvę bei jos sąlygojamą asmens valią. Taigi neįgalus asmuo savo kūną pirmiausia jaučia ne kaip *aš galiu*, bet kaip *aš negaliu*. Ši patirtis svarbi asmens tapatumui, ypač jei galvosime apie kasdienę elgseną, socialinę ir kultūrinę raišką. Tačiau visais atvejais yra neišvengiamas psichologinis individualių kūno galimybių *pažinimas* ir *pripažinimas*. Kitaip tariant, neišvengiamas kūno negalios įsisąmoninimo (jos įsameninimo) procesas, kuris paprastai būna ilgas ir sunkus. Psichologai teigia, jog susidūrę su fizinės negalios konkretumu (ypač jeigu ji nėra įgimta, o ištinka vėliau) žmonės išgyvena streso (stipraus susijaudinimo ar visiškos apatijos) būsenas, pasikeitusios padėties neigimo ir pagaliau fizinės bei psichologinės adaptacijos etapus. Jų metu įgyta patirtis suformuoja individualią negalios sampratą, kuri remiasi kūno kaip *aš negaliu* pojūčiu ir iš jo kylančiu *žinojimu*, kaip tas *negalintis* kūnas *gali* gyventi patirdamas savitą ritmą, judesių choreografijas ar išnykusių jautimų perkėlimą¹⁰.

9 Anthony Giddens, *op. cit.*, p. 77.

10 David. J. Myers, „Reakcija į ligą“, in: *Psichologija*, Vilnius: Poligrafija ir informatika, 2000, p. 601–626.

Ėvės kūno įsameninimo istoriją romane ...*O buvo taip* Simonaitytė pradeda nuo jos kūno (ne)galimybių pojūčio – jo pažinimo ir supratimo, tiesiogiai siejamo su savęs kaip veikiančio asmens suvokimu. Tekste šitai meistriškai žymi savybinių įvardžių moduliacijos. Įžanginėje romano dalyje Ėvė pristatyta distancyviai – *jinai* (ši forma reikšmingai paryškinta kursyvu, nors šalia vartojami kiti šio įvardžio linksniai papildomai neišskiriami). Ėvės įsameninimas (įsubjektinimas) romane virsta ištisu procesu, kurio etapus žymi mergaitės koją luošinantys įvykiai. Po pirmojo „kojelės praradimo dėl pomėčio“ motinos slaugomą Ėvę autorė pavadina „mergaite“:

mergaitė jau buvo įgavusi skaudžią koją. Ta jos kojytė labai skaudėdavo, ir motina ją trindavo visokiomis žolėmis, kurios dar skaudžiau degindavo. Paskui jau ji nebeskaudėjo taip baisiai, bet mergaitė labai silpnai begalėjo vaikščioti ir vis vilkdavo kojytę paskui save. Ir ji labai daug gulėdavo.¹¹

Romano siužetas plėtojasi pagal nuolat tikslinamus ir konkretizuojamus pagrindinės herojės kūno kontūrus, kuriems paklusdamas kūrinio pasakojimas įgauna spiralinio kartojimosi ritmiką. Ėvei „įgavus skaudžią koją“, pakartojamas mergaitės grįžimas *į lovą* („ji labai daug gulėdavo“)¹², akcentuojantis kūrinio pradžioje užsimezgusią visai trilogijai būdingą kūno dinamikos ritmiką (pabudimas, savarankiškas atsikėlimas ir vėl atgulimas lovon).

Antrą kartą iš lovos pakilusi mergaitė skaitytojui jau pristatoma kaip įgijusi kitą tapatybę: „labai silpnai begalėjo vaikščioti ir vis vilkdavo kojytę paskui save“. Pakitęs kūno kontūras koreguoja ne tik Ėvės eiseną (fizinę raišką), bet ir pasakotojos kalbėjimo stilių: ji lėtina, tarsi „velka“ užkliudamas už luošos mergaitės savivokai svarbių vaizdinių (dažniausia lovos). Lėtėjantis pasakojimo ritmas ruošia skaitytoją pagrindiniam ...*O buvo taip* įvykiui – neatšaukiamam pagrindinės herojės fiziniam suluošinimui bei jo sąlygotam sąmoningam su-

11 Ieva Simonaitytė, *Raštai*, t. 4: ...*O buvo taip, Ne ta pastogė*, Vilnius: Vaga, 1989, p. 37. Toliau cituojant iš šios knygos nurodomi tik puslapiai.

12 *Lovos* vaizdinys, kuriuo pradeda Simonaitytės autobiografinė trilogija („*Jinai* pabudo iš gilaus gilaus miego. Pabudo taip staigiai, tarsi kas, už rankytės paėmęs, ją būtų stipriai papurtęs“; p. 7), pirmoje dalyje ...*O buvo taip* leitmotyviškai žymi svarbius pagrindinės herojės sąmoningumo kaitos momentus, simboliškai įreikšmindamas fizinio, psichologinio ir socialinio Ėvės tapatumo paradigmas (plačiau apie tai žr.: Aistė Birgerė, „Rašytoja, kuri sunkiai vaikščiojo...“, *Metai*, 2007, Nr. 1, p. 86–92).

bjektinių pozicijų prisiėmimui. Antrąkart (ir jau nebepagydomai) susižeidusi kojelę Èvė tampa „aš“:

Aš parvirstu ir nebeatsikeliu. Kibirus palikęs, atbėgo Povilas, kelia mane, bet aš jau neberemiu kojomis. Išbėga motina. Ir ji kažkodėl ant Povilo pikta. Ji paima mane ant rankų, neša į kambarį ir nešdama dar gerai suduoda per užpakalį. Žinoma, aš daugiau nieko negaliu, kaip tiktai verkti, nes skaudžioji koja iš naujo užgauta ir jau šį kartą taip, kad liks visam amžiui tokia. Kelis sutinsta mėlynai. Koja sutraukta ir pritraukta – niekas jos nebeišties daugiau.

O skausmai! (63)

Fizinis skausmas – vienas stipriausių kūno kreipinių – Simonaitytės tekste žymi ne tik pakitusias mergaitės kūno galimybes, bet ir įsmenina ją kaip veikiančią subjektą¹³. Skausmingai patiriamą ir negalios deformuojamą luošos mergaitės kūniškumą atskleidžia detalios aprašomi kinestezės etapai: Èvė keliasi iš ligos patalo, pradeda eiti, eina. Jie rodo pakitusį kūno ritmą ir jau *kitas* jo choreografijas. Tai svarbus šio romano (ir visos autobiografijos) momentas, bylojantis apie tai, kaip kintant fizinei kinestetikai, judėjimo galimybėms, kinta ne tik žmogaus santykis su pasauliu, bet ir formuojasi kitokia asmens tapatybė.

Bandymas reflektuoti, ką reiškia būti neįgalus kūno asmeniu, kokiomis formomis šis buvimas patiriamas, yra bene stipriausias neįgalus kūno *psichologinio įsmeninimo (įkūnijimo)* leitmotyvas, pagal *dygsnio* principą vis kitu rakursu jungiantis skirtingus Simonaitytės tekstus. Tik vienur jutiminė patirtis yra intensyvesnė, kitur – tarsi nugrimzdusi į pasakotojos atminties dugną, pridengta socialikos aštrumo, gynybinės retorikos. Puikus pavyzdys – romanas *Aukštųjų Šimonių likimas*: autobiografiniame epizode apie Roželės ligą daug ryškiau nei trilogijoje fiksuojama iš ligos patalo pirmą kartą pakylančio suluošinto žmogaus aplinkos refleksija. Ji žymi pakitusį sąmonės jutimiškumą ir naujai atrandamą savo kūno specifiką:

13 Alfredo Adlerio teigimu, tikrasis „Aš atradimas [Ichfindung] įvyksta maždaug tuo metu, kai vaikas pradeda kalbėti pirmuoju asmeniu. Dabar jis suvokia savo stabilų ryšį su aplinka, kuri anaiptol nėra neutrali ir verčia vaiką visą laiką laikytis tam tikros pozicijos ir tvarkyti santykius su ja, kad nuo pasaulėvaizdžio priklausanti jo savijauta būtų ir išliktų gera“ (Alfred Adler, *Žmogaus pažinimas*, Vilnius: Vaga, ALK, 2003, p. 67).

Rožei Šimonytei šiandien šventė.

Bintakis padirbo seniai jau pažadėtus ramstelius. Ir pirmą kartą po Rožei jau nebepamenamų laikų išsvyravo ji į lauką. Bintakis patsai ją išlydėjo iki už daržo tvoros į pietų pusę ir, suradęs tinkamą vietą, liepė jai atsistėti. Marutė, kuri Rožę užvis daugiau prikankindavo, dabar pati išnešė krėslelį ir pastatė čia, kur tėvas parodė.

Tame krėslelyje atsisėdo Rožė. Sunki ir ilga tai buvo kelionė iš tamsios, nejaukios ir šaltos trobos iki čia. Net prakaitas nupylė mergaitę, ir ji sunkiai atsipūtė, kai galiausiai prisėdo.

Kaži ar pavasario saulės meilumas padaro ir žmogų geresnį? Turbūt, nes štai Bintakienė jau išneša duonos riekę, storai apteptą sviestu, kuris tik išimtas iš muštuvo.

Ir kaip skanu čia, šviežiame ore! Linksmi ir su geriausiu apetitu kanda Rožė kąsnį po kąsnio, pradėjusi dailiai nuo riekių galo.¹⁴

Šviesi, šventinė mergaitės gyvenimo scena prasideda visai nešventiškai: artimiausių žmonių lydimu, po ilgo gulėjimo ligos patale į lauką ant ramstelių išsvyruojanti Roželė patiria ritminį pakitusio kūno disonansą su aplinka, kurioje viskas pavasariškai žydi, kvepia, juda. Ištrūkusi iš tamsios, nejaukios ir šaltos ligos erdvės mergaitė nepajėgia įveikti kūno sąstingio. Įprastas, anksčiau akimirksniu įveiktas kelias į lauką, dabar jai virsta ilga ir sunkia kelione, kurią dar labiau pabrėžia ir komplikuoja žvitrus Marutės judrumas. Nupilta prakaito, sunkiai atsipūsdama ji sėdasi į specialiai jai sukaltą krėslelį „už daržo tvoros į pietų pusę“ ir pagal intonacinius pasakojimo akcentus turi tapti statiška guvios ir gyvybingos aplinkos stebėtoja. Tačiau taip neatsitinka. Nejudrus, sukaustytas mergaitės kūnas, įkvėpęs *šviežio oro* ir patyręs *saulės meilumą*, atgyja. Rožė, aplinkinių vadinama Saulės gėlės vardu¹⁵, aktyviai reaguoja į saulės nutviekstą aplinką. Savitomis formomis besiskleidžianti gyvybė yra donoriškai aplinkinių judinama ir išjudinama. Paliegęs kūnas persiima gyvastingais jį supančio pasaulio ritmais – Roželei darosi *linksma, džiaugsminga*. Džiaugsmas aktyvina luošos mergaitės emocijas, taip stimuliuodamas ir jos kūną. Linksmi atsiliėpdama į sau palankų artimųjų dėmesį, ji entuziastingai atkūrinėja iki tol tarsi „išalusius“ emocinius ryšius su pačiais artimiausiais:

14 Ieva Simonaitytė, *Raštai*, t. 1: *Aukštųjų Šimonių likimas*, Vilnius: Vaga, 1987, p. 286. Toliau cituojant iš šios knygos nurodomas tik kūrinio pavadinimas ir puslapiai.

15 Pasak ugnies metaforas lietuvių ir latvių mitologijoje tyrinėjusios Daivos Vaitkevičienės, „būdinga Saulės gėlė yra rožė. [...] Keli dominuojantys požymiai – *raudona, apvalu, sukryžiuota* – lemia asociatyvų metaforinį ryšį tarp *Saulės* ir *rožės* figūrų“ (Daiva Vaitkevičienė, *Ugnies metaforos*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001, p. 36).

Šiandien Rožei visi tokie geri pasirodo, kad ji, jei galėtų, tai visus apkabintų, pabučiuotų – ir tetą Bintakienę, ir Jurgutį, ir Marutę. Bet jų čia nėra. Ir ji pasitenkina savo įsitikinimu, kad tikrai žmonės visi geri. O geri jie todėl, kad šilta, kad pavasaris. Žmonės tik žiemą pikti, kai šalta... (*Aukštųjų Šimonių likimas*, 289)

Pasitikėjimo akcentas šiame epizode itin svarbus. Būdamas toks retas (pozicijos požiūriu) Simonaitytės kūryboje, jis atveria netikėtą, bet labai reikšmingą neįgalaus asmens raiškos perspektyvą: intensyvus, šiltas bendruomeninis ryšys yra *gydantis* – jis tirpdo kūno sąstingį ir laisvina jo energetiką. Tačiau donoriško bendruomenės judesio *Aukštųjų Šimonių likime* autorė nedetalizuoja ir kiek netikėtai prabyla metaforiškai – tarsi bandydama atsiriboti nuo ligotam žmogui svarbaus šilto, džiaugsmingo, linksmo emocinio santykio priežasčių, akcentuodama patį jo vyksmą.

Simonaitytės jutimiškai pasitelktas Saulės, lietuvių mitologijoje galingiausios gyvybės ir sveikatos deivės, vaizdinys, tampa reikšmingu visos Roželės pirmosios kelionės po ligos į lauką leitmotyvu. Saulė – gyvybę sauganti šviesa – įsirežia į mergaitės atmintį kaip stiprus gyvybinių galių impulsas. Sąmonė siekia ją pasisavinti ilgam, perkeldama į transliuoti galinčius daiktus: Roželė prašo Marutės ašnešti iš pievos „tų geltonųjų žiedų“, kurie mergaitei panašūs į saulę, spindėdavusią ant jos patalėlių. Stingdantį suspaustos aplinkos (ligonės kambario) šaltį šildantys ir plečiantys, botaninį saulės sakralumą žymintys gėlių žiedai¹⁶ mergaitei tampa viltinga kūno *sveikimo* perspektyva, kurioje tvirtėja pozityvūs psichologiniai argumentai:

Visą vasarą aš būsiu lauke, vis lauke. Niekada viduj nesėdėsiu, kad tik saulė švies. Šiandien man nėra nebeskauda kojelė. Rasi aš išgysiu. [...] Kokie gražūs debesėliai! Anas, tenai, atrodo kaip žmogaus galva. Tikrai, rasi tai dievalis. Rasi jis mato mane, kaip čia sėdžiu ir pavaikščioti negaliu. Sako, kad dievas gali visa ką padaryti: rasi jis padarys ir mane dar sveiką? (*Aukštųjų Šimonių likimas*, 288–289)

Išėjusi iš uždaros erdvės, pajutusi ir suvokusi save gamtos dalimi, Roželė ima ne tik tikėti pasveikimu, bet ir ginti šį savo pasitikėjimą – prieštarauti dėdiei, kviečiančiai grįžti atgal į trobą: „O kodėl gyvulėliams ir paukščiams, kurie

16 Botaninius ir zoomorfinius Saulės, didžiausio dangaus ugnies kūno, pavidalus aptarusi Daiva Vaitkevičienė pažymi, jog „liepsnojanti ugnis mistiškai asocijuojasi su žydėjimu, ypač su raudonai žydinčiais augalais“ (Daiva Vaitkevičienė, *op. cit.*, p. 36). Simonaitytės romane *Aukštųjų Šimonių likimas* figūruoja raudonai, geltonai ir žaliai žydintys augalai.

vis saulėje yra, neskauda galva? Jų nė vienas neserga, nė vieno nėra raišo. O man šiandien taip gera buvo!“ (*Aukštųjų Šimonių likimas*, 290). Sergančios mergaitės siekis būti judančioje gamtos erdvėje, kurioje po debesuotu pavasario dangum visiems yra vietos, stiprina Roželės pasitikėjimą savo kūno galimybėmis. Gamtoje nematyti pažeidimų, todėl mergaitė patiki, kad ir vaizduotėje debesiu pasirodęs dievalis leis jai pasveikti. Gamta nėra statiška, ima judėti ir nejudrūs kūnai, savaip papildydami judriuosius (Roželė instinktyviai kabinasi į pastaruosius).

Aktyvūs aplinkos vaizdiniai (saulė, gėlių žydėjimas, skrendantys paukščiai), taip pat šiltėjantys santykiai su šalia esančiais žmonėmis leidžia mergeitei suvokti gamtos išmintį ir tvarką: visa, kas yra, gali ir turi būti. Romane ...*O buvo taip* išlaikyti tie patys autobiografiniai impulsai (Ėvė šildosi saulėje ir svajoja, kaip kada nors išmoks vaikščioti), tačiau po negalios įgijimo refleksijos iš karto ryškiau pereita prie socialinių santykių problematikos. Tad *Aukštųjų Šimonių likimo* epizodas leidžia restauruoti rašytojos kūryboje akivaizdžiai matomą *vientisą* neįgalaus kūno žmogaus patirtį, apimančią vienodai reikšmingus jos etapus: ligos (traumos) pradžią; fiksuotą fizinę patirtį (ilgas gulėjimas ligos patale); pakitusių kūno galimybių suvokimą; naujų fizinių-socialinių santykių kūrimą. Šie etapai modeliuoja neįgalaus kūno įsmeninimo procesą, kuris dažniausiai ir tampa luošo žmogaus tapatybės kontūrais.

Šlubuojančios kinestetikos faktūra

Neįgalaus kūno įsmeninimui svarbu ne tik suvokti neįgalų kūną kaip veikiantį subjektą, bet ir refleksyviai patirti savąjį „aš“ – t.y. sąmoningai fiksuoti ir apmąstyti įvairius pakitusio kūno modalumus kaip naujas asmens savivokos formas. Šis procesas įmanomas tik per santykį su *kitu*, *kitais*, vienaip ar kitaip reaguojančiais į neįgalaus kūno raišką ir taip nurodančiais (ar net steigiančiais) jo erdvės kontūrus¹⁷. Romane ...*O buvo taip* tas įsmeninimas vyksta per luošos Ėvikės ir jos arti-

17 Héléne Cixous pateiktas *kito* apibrėžimas artimas vaizdiniais Simonaitytės kūryboje, kurie įkūnija kitybę kaip skirtingumą ir individualiai patiriamą jo recepciją: „Kas yra tas *kitas*? Jei jis iš tiesų visai kitas, tai nebėra ką sakyti, tai nesuteorinama. Kitas nuo manęs pasprunka. Jis kitur, išorėje: absoliučiai kitas. Jis neapibrėžiamas. Tačiau Istorijoje yra aišku, ką vadiname *kitu*: tai išskylantis skirtingumas, įeinantis į dialektikos ratą; jis yra kitas hierarchiniame santykiyje arba tas pats, kuris valdo, įvardija, apibrėžia, paskira ‚savo‘ kitą“ (Héléne Cixous, „Išėjimai“, in: *Feminizmo ekskursai*, Vilnius: Pradai, 1995, p. 442).

miausios aplinkos (šalia esančių žmonių) kontaktus. Čia, kaip ir *Aukštųjų Šimonių likime*, neįgalus asmens fizinės ir socialinės galimybes aktyviai inicijuoja, tikrina, palaiko bei kvestionuoja bendruomeninė sąmonė. Kiek asmuo su bendruomenine receptija sutinka, kiek ne – kitas klausimas, tačiau neabejotina, jog ji visada yra vienas iš svarbiųjų tapatumo faktorių. Tačiau luošas žmogus savo buvimu taip pat veikia bendruomeninę sąmonę, neįprasta fizine raiška nuolat replikuodamas nusi-stovėjusioms žmogaus kūno (dažniausiai laisvai judančio, kinestetikos įtrūkių ne-patiriančio) praktikoms. Neįgalus kūno specifika tarsi sutrikdo, supainioja įprastų rūpesčių lauką, jį komplikuoja naujomis, lig tol nepatirtomis situacijomis. Bendra-vimas su luošu, savarankiškai judėti negalinčiu vaiku pirmiausia yra išbandymas patiems artimiausiems – Simonaitytės romane ši problema ypač akcentuojama:

Bet vieną sykį kažkas labai išbarė motiną, kad ji nesirūpinanti manim ir neduodanti man padirbti ramentėlių.

– Juk su krukeliu ji daug geriau ir patogiau galės vaikščioti. Ar tu nematai, kaip ji dabar vargsta? Juk kūdikis taip pat nori, kaip ir paaugusieji, kaip ir sveikieji, vaikščioti, nors taip ji ir niekada negalės, ale nors... (68)

Subarimu, pamokymu, tam tikru moralizavimu, kuris visuomet nurodo į autoritetinės galios poziciją, Simonaitytės autobiografinėje trilogijoje bendruo-menė reaguoja į valingos, savarankiškos, bet savo kūdikio fizinės negalios sutrik-dytos motinos neveiklumą¹⁸. Tačiau barantis ir moralizuojantis bendruomenės (giminės) balsas nėra savitiksliis – jis siūlo realias praktines išeitis, tokiu būdu įtraukdamas luošos mergaitės gyvenimą į bendrųjų interesų lauką ir prisiimda-mas dalį atsakomybės: „Dėdė Šauklys padirbo mažą krėsliuką, ant to aš atsīsė-davau ir paskui, atsistojusi, pasistumdavau jį tolyn ir vėl atsīsėdavau, ir vėl... Taip aš ‚vaikščiojau‘, bet tai buvo vėliau, pavasariop“ (64). Vėliau padirbami ir ramentai (ramsteliai): „dėdė Dūdjonis ėmė ir padirbo ramentuką, ir aš tikrai ir greit išmokau ‚kaip reikiant‘ vaikščioti“ (68). Kitaip nei aptartame *Aukštųjų Šimonių likimo* epizode, trilogijoje vaikščiojimas su krėsleliu ir ramsteliais (kriu-

18 Jonas Ruškus, tyrinėjantis socialinį neįgalus kūno ir psichikos žmonių vaizdinį lietuvių so-cialiniame gyvenime, aprašo komplikotą tėvų psichologinę būseną gimus neįgaliam vaikui: savęs kaltinimą, idealizuoto vaiko netekties gedėjimą (nes gimė kitokių fizinių ir psichinių galimybių kūdikis), nesibaigiantį stresą, stigmą ir gėdą (arba atvirkščiai – neįgalus vaiko su-reikšminimą), šeimos irimą arba psichologinę adaptaciją (Plačiau žr.: Jonas Ruškus, *Negalės fenomenas*, Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2002, p. 151–181).

kiu) nedetalizuojamas. Akivaizdesnis autorės noras pabrėžti padidėjusio luošos mergaitės mobilumo *inspiracijas*, kurios pirmiausia kyla iš artimiausios aplinkos (Ėvės dėdės stengiasi kompensuoti sutrikusį mergaitės judėjimą) ir tampa atstatančiu, stiprinančiu bei reabilituojančiu veiksmu. Dėmesiu artimiausių žmonių elgsenai Simonaitytė formuluoja pozityviąją neįgalaus kūno ir jį supančios aplinkos santykio perspektyvą, paremtą dialogo siekiu¹⁹.

Neįgalus kūnas nesiriboja savo fiziniais kontūrais, jis yra pats sau nepakankamas, todėl privalo būti papildytas. Sutrikusias, pakitusias bei kitaip neveiklias judėjimo galimybes kompensuoja, stiprina ar pratęsia įvairūs kinestetiką skatinantys daiktai – atraminė lazda, ramentai, vežimėlis ir pan., kurie tampa organiškais neįgalaus kūno papildiniais. Toks kūnas formuoja asmens sąmonę pagal *integralaus atskirumo* principą. Būti atskiru savo kūno funkcijų specifika, tačiau integruotis priimant ir įsisavinant aplinkos siūlomas fizinės raiškos strategijas – reiškia *kompetentingai* valdyti savo *kitokį* kūną. O būti kompetentingam, Giddenso teigimu, „reiškia ne tik visą laiką kontroliuoti kūną, bet ir stengtis, kad kiti matytų tai darant“²⁰.

Ši moderniosios visuomenės žmogaus samprata buvo artima ir Simonaitytei, kurios Ėvė, judėdama krėsliuku, ramsteliais, vėliau – kriukiu²¹, autobiografinėje trilogijoje atskleidė individualų ir savitą neįgalaus kūno valdymo ir įvaldymo procesiškumą, esmingai veikusį pagrindinės herojės savivoką. Dėl sutrikusių judėjimo funkcijų (pažeista koja, jos raumenų nykimas ir ilgio pokyčiai) Ėvė patiria naujas, lig tol jos nežinotas fizinio judėjimo galimybes. Taip pat ir jų sąlygiškumą: „Baisiausia tai, kad nėra mano krukio. [...] Negaliu pajudėti nė iš vietos“ (97). Kriukis yra ne tik judėjimo sąlyga, bet ir specifiškumas („Aš atsistoja ir jau pasikabinau ant krukelio eiti“, 77). *Eiti su kriukiu* (arba su ramsteliais-ramentais) – tai patirti iš esmės kitokią, nei reikalautų įprastas vaikščiojimas, kūno plastiką.

19 Dialogo situacija kultūrologinėse neįgalaus kūno studijose apibrėžiama ir kaip *etikos* problema, jei etiką apskritai suvoksime kaip „teorinių nuostatų visumą, kuri reguliuoja mūsų santykius su Kitu [...] kaip santykius su Kito išore, Kito kūnu“ (Audronė Žukauskaitė, „Apie etiką, anti-etiką ir poetikos negalimybę“, in: *[Po]etikos: Kaip galima šiuolaikinė etika*, sudarytojos Nerija Putnaitė ir Audronė Žukauskaitė, Vilnius: Aidai, 2002, p. 95).

20 Anthony Giddens, *op. cit.*, p. 78.

21 Dabartinės lietuvių kalbos žodynas *kriukį* apibrėžia kaip „lazdą riestu galu“, į kurią galima pasiremti (*Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, p. 335). Tačiau Simonaitytės tekste kriukis tapatinamas labiau su ramentais (ramsteliais), kuriuos žodynas apibūdina kaip „lazdą su rankena ir pažasties arba alkūnės atrama pasiremti einant“ (*Ibid.*, p. 642). Lazda lenktu galu autobiografinėje trilogijoje matoma tik sergančios senolės rankose.

Individuali negalios kūno kinestetika, būtina norint vaikščioti, yra įvairi ir daugiapakopė. Pavyzdžiui, judėdama su dėdės Šauklio padirbtu mažu krėsleliu, Ėvė turi atlikti išoriškai su ėjimo judesiu lyg ir nesusijusius veiksmus: atsistoti, rankomis pasistumti krėslu tolyn ir vėl ant jo atsistoti. Ėjimas, įprastai siejamas su kojų funkcija, keičiamas rankų veiksmu. Panašiai vaikstoma ir su kriukiu – kūno svoris, ėjimo metu tenkantis kojoms, yra maksimaliai sumažinamas „permetant“ jį ant šalia esančios atramos. Pažeista kūno dalis atlaisvinama nuo tradiciškai jai skiriamo krūvio tam, kad galėtų atlikti susikomplicavusį judėjimo veiksmą. Tai yra jau *kita* žmogaus eiseną, *kita* jos choreografiją, Ėvės sąmonę veikianti kaip individualus jos kinestetinės savivokos modelis. Todėl mergaitė nesupranta kaimynės raginimo eiti greičiau, nes tai neatitinka jos judėjimo patirties: „Kodėl ji kartojo ‚bėk‘? Susimąstau. Bet aš nebėgu. Aš nenoriu bėgti ir negaliu bėgti. Mano ‚trys‘ kojos ne bėgikų kojos“ (151).

Individualiai ritmikai, lėtam, šlubuojančiam, nelygiam tempui ieškoma adekvačios kalbinės raiškos. Ėvė ne tik atmeta netikslų kaimynės veiksmą, bet randa ir pabrėžtinai kartoja savo eisenos specifiką apibūdinančius sinonimus: „Aš nušlubavau [čia ir toliau išskirta mano – AB] prie prūdo“ (104), „Iššlubuoju į savo stubą“ (195), „Kad galėčiau, kad būtų leista, *klibituočiau* į vidų įsitikinti“ (264). *Šlubuoti*, *klibituoti* – tai judėti patiriant savo eisenos kliuvinius, nelygumus, formuojančius erdvinį ir jutiminį Ėvės tapatumą. Žmogaus eiseną yra individuali jo erdvinio mobilumo charakteristika, kuri atpažįstama iš vizualių ir akustinių parametrų. „Na, ar tu, pample, jau pagaliau parklibitavai?“ (247), – kreipiasi Bertaitienė į Ėvę, parskubėjusią namo aplankyti tik ką pagimdžiusios motinos. *Klibitavimą* – kriukio visur kliūvantį ir skambų (į žemę kas žingsnis beldžiantis garsas) judėjimą – aplinkiniai atpažįsta kaip su niekuo nesupainiojamus luošos mergaitės žingsnius. Pati Ėvė juos suvokia kaip asmeninio psichofizinio tapatumo ašį²². Trilogijoje tai akivaizdu: mergaitei kriukis yra ne vien

22 Visą gyvenimą trukęs vaikščiojimas su ramentais, vėliau lazda, yra labai svarbi Simonaitytės tapatumo detalė, kurią ji visą laiką pabrėždavo, lemtingais momentais (pavyzdžiui, rinkdama užrašą savo antkapiui) sąmoningai akcentuodavo. Biografe Ramonos Brogienės teigimu, „[Vilniaus] universiteto bibliotekos rankraštyne saugomo testamento kitoje lapo pusėje užrašyta: ‚Kad lazda padėsiu, kelionė bus baigta‘. Atrodo, tai jos pačios numatytas antkapinis užrašas. Tokių užrašų variantų yra dar trys: 1) F 86–5: ‚Štai lazda jau padėjau, kelionė baigta‘; 2) F 86–6 ‚Jau lazda aš padėjau, kelionė baigta‘ (1971 m. vasaris); 3) ten pat: ‚Jau lazda padėjau, kelionė baigta‘ (1971 m. kovas)“ (Ieva Simonaitytė, *Publicistika, laiškai*, p. 176). Fizinio mobilumo specifika keitė ne tik rašytojos gyvenimo stilių, bet ir „gyvenimo kelionės“ vaizdinį. Tai suvokti ir pasakyti Simonaitytei labai svarbu – iki iškalto užrašo antkapyje.

mobilumo ramstis, bet ir tikslus jos jausenos žymuo, leitmotyviškai pasirodantis skirtingose autobiografinio romano situacijose. Išgyvendama retas džiaugsmo akimirkas, mergaitė vis norėdavo „pašokinėti ant savo kriukio“, už ką būdavo barama. Supykusi ji iškeldavo kriukį ir grūmodavo, o kritiniu atveju ir gindavosi: „Ir pakabakš, pakabakš, aš jau prie lango. Cinkt-brinkt: mano krukio paliesti, išdūžta vienas lango rūtas po kito ir sukelia kitą didelį triukšmą“ (87).

Kriukio vaizdiniu konkretizuodama raišos mergaitės psichofizinį mobilumą, Simonaitytė atskleidė ir iš pirmo žvilgsnio nematomą neįgalaus kūno žmonių judėjimo ypatybę: vaikščiojimas su kriukiu yra ne tik vizualiai neįprastas, bet reikalauja ir daugelio kitų, daugumai nepažįstamų, resursų. Ėvei kriukis teikė daugiau judėjimo laisvės, tačiau skausmingai koregavo aprangą ir išvaizdą. Pavyzdžiui, nuo kriukio plyšdavo vienintelį neturtingos mergaitės marškinėlių pažastys:

Tiktai viena bėda mane kankindavo: man greit pradėdavo pažastis skaudėti... Ne, ir dar viena bėda, o ta buvo skaudesnė už pirmąją: man greit, per daug greit praplyšdavo rankovės pažastis. Ir marškinių, ir juopikių. Motina nuolat mane bardavo. (68)

Kriukis tapo nekintančia, mergaitės įsisąmoninta, visomis išgalėmis puoselėjama jos vaizdinio (taip pat ir estetinio) dalimi: „Stačiai karštingiškai ėmiau ruoštis ir puošis kelionei į Vanagus. Tačiau... ruoštis, taip, bet puoštis – iš ko? Pirmoj eilėj ėmiau apsiūti kriukio skersį, kad ne taip baisiai spaustų pažastį“ (155)²³.

Judėjimo su kriukiu epizodai yra svarbūs autobiografinės trilogijos momentai, nuo kurių pradeda vertis Ėvės, neįgalaus kūno asmens, skirtingos savivokos perspektyvos, ryškėti jos, kaip aktyviai savo gyvenime veikiančio subjekto, valia, formuluojanti vieno ar kito pasirinkimo motyvus.

23 Deimantė Šėporaitytė, konceptualiai tyrinėjanti fiziškai neįgalių žmonių moteriškumo ir vyriškumo sampratas lietuvių socialiniame gyvenime, yra atkreipusi dėmesį į specifinę neįgalių vyrų ir moterų grožio sampratą bei dėl to kylančias problemas. Tyrinėtojos teigimu, „dėl fizinio grožio svarbos moterims neįgalios moterys atsiduria dviprasmiškoje situacijoje, kadangi ‚savaime aišku‘, koks tas grožis turi būti. [...] Siekdami pripažinimo kaip moterys ar vyrai, neįgalūs žmonės yra itin pažeidžiami dėl jų neįgalių kūnų. Pavyzdžiui, judėjimo negalią turintis žmogus pasitinkamas atkreipiant dėmesį į pagrindinį jo negalios atributą – įrenginį, padedantį judėti. Galima teigti, kad neįgalus kūnas lytiniu kūnu tampa tik ‚iš antro žvilgsnio‘. Pirmu žvilgsniu užfiksuojamas fizinės negalios atributas – vežimėlis ar ramentai“ (Deimantė Šėporaitytė, „Negalia ir lytis. Fiziškai neįgalių moterų moteriškumo sampratos“, *Sociologija: Mintis ir veiksmai*, 2006, Nr. 2, p. 113–114).

Pradėjusi judėti, Ėvė ima ne tik skvarbiau tyrinėti savo kūną, bet ir stebėti, kaip jos kūniškumas yra matomas bei interpretuojamas artimiausioje aplinkoje, kuo jis skiriasi ir kaip sutampa (ar gali sutapti) su aplinkinių elgsena. Vaikščiodama su kriukiu, Ėvė džiūgauja galinti *lygintis* su sveikais vaikais („Kokia tada buvo šviesi saulė ir kokia maloniai šilta! Kaip linksma buvo tada, kaip gera! Juk jau aš beveik pradėjau lygintis su sveikaisiais vaikais“; 68), bando bent iš dalies neišsiskirti ir griauti psichosocialinę hierarchiją, kurią tradicinėse bendruomenėse paprastai inspiruoja sutrikusios kūno ar psichikos galimybės. Kitiems nematoma fizinė ir psichosocialinė patirtis, *lyginimosi* kaina romane yra svarbus Ėvės įvesdinimo į bendruomenę aktas. Nuolat reikalingas ramstelis verčia koreguoti tradicinį tokio amžiaus Mažosios Lietuvos mergaičių kostiumą (svarbiausią priklausymo bendruomenei atributą): mama jį siuva ne taip, kaip įprasta. Aprangos kitoniškumas nurodo ir į asmeninę skirtį:

Delmonas buvo tam tikra kišenė, man, kaip vaikui, prisiūta prie sijonuko. Paprastai delmonas buvo nešiojamas ant juostos dešiniame šone, po žiurstu. Bet aš delmono negalėjau nešioti dešinėj pusėj, dėl to kad po dešine pažastimi vaikščiojant buvo krušis. Ir krušis su delmonu „pjovėsi“ – jei abu buvo vienoj pusėj. Dėl to mano delmonukas buvo kairėj pusėj, ir ne ant juostos, kaip suaugusių, o, kaip minėta, prisiūtas prie sijonuko, kad nepamesčiau ir kad šiaip neturėčiau su juo vargo. (76)

Iš pirmo žvilgsnio nereikšminga detalė – delmono²⁴ prisiuvimas netradicinėje vietoje – Ėvikei yra svarbi, nes ji tampa visiems matomu jos kitoniškumo ženklui, pirmiausia bylojančiu apie jos kitokią kūnišką raišką. Giddenso teigimu,

kūno išvaizda – tai visi individo ir kitų agentų paviršiaus, taip pat aprangos ir puošimosi bruožai, kurie matomi ir paprastai naudojami kaip raktas veiksams interpretuoti. Manieros lemia tai, kaip individas naudojasi išvaizda bendrose kasdienės veiklos situacijose: kaip kūnas mobilizuojamas konstitutyvių kasdienio gyvenimo konvencijų požiūriu. (130)

24 Pasak Mažosios Lietuvos kostiumo tyrinėtojos Onos Danutės Aleknienės, *delmonas* – „neatsiejama lietuvininkių kostiumo dalis buvo prie juosmens nešiojama kabanti puošni kišenė (XVII a. vadinamas *kolyta*, nuo XVIII a. delmonu) įvairioms smulkmenoms susidėti. Pasirišamas juostele dešinėje pusėje po prijuoste ar viršuje jos. Kartais ir virš kailinių“. (Ona Danutė Aleknienė, „Lietuvininkių apranga XIX amžiuje“, *Liaudies kultūra*, 2000, Nr. 2, p. 37; ten pat – apie delmonų formą, audinius, puošybą). Plačiau apie Mažosios Lietuvos moterų kostiumą žr.: *Lietuvių tautiniai drabužiai / Lithuanian national costumes*, sudarytoja Saulė Šemeškevičienė, Vilnius: Alka, 1994, p. 43–44.

Taigi įprasto kūno paviršiaus – tautinio kostiumo – netipiškumas leidžia netipiškai interpretuoti ir juo apsisivilkusią mergaitę. Juoba kad kitokia apranga dengia nepaslepiamai kitokį kūną, kurį sunku prisijaukinti ir pačiai Ėvei: „Mano nosis buvo padori, lūpos paprastos. Ūgis... Dėl ūgio irgi būdavo kivirčų: stoviu ant vienos kojos – tiek, atsistoju ant dešinės – penkiais šešiais centimetrais mažesnė“. (202). Viena vertus, mergaitė gali visavertiškai dalyvauti bendruomenės gyvenime: ji dėvi tautinį kostiumą, eina į susirinkimus, aktyviai ieško kontakto su aplinkiniais ir jį randa (romano pabaigoje bendruomenės susibūrimuose Ėvė skaito savo eilėraščius, kuriais žavimasi). Tačiau netipiški mergaitės kūno kontūrai psichologiškai vis tiek ją bloškia į veiklaus bendruomeninio gyvenimo paribį – ten, kur lokalizuojami žmonės, dėl savo fizinių ar kitų savybių neturintys bendruomeninio statuso ir teisių. Ėvę bara už tai, kad jį į delmoną slepia nemėgstamas duonos pluteles (luošas vaikas turįs valgyti viską, nesirinkdamas); išleidžia ganyti su aklu Ašmių seneliu; vis dažniau palieka prie sergančio mamuko lovos, vėliau – aukle prie bejėgių vaikų vygių. Toks Ėvei artimiausių žmonių elgesys niekam nekelia abejonių: „Mano Ėvė jau šlūžyti eina“ (74), – pasididžiudama sako motina ir sulaukia pritarimo.

Tačiau bendruomenės gyvenimo paribys luošos mergaitės netenkinio nei psichologiškai, nei emociškai: „Ir mano gyvenimas tapo vienodas ir nuobodus. Visą dieną reikėjo vygiuoti vaiką ir būti vieną vienai“ (75). Auklės kasdienybė uždarė Ėvę į suspaustą ir jos asmenybines galias slopinančią erdvę, iš kurios ji bandė ištrūkti į jėgų teikiančią gamtos prieglobstį (panašiai kaip *Aukštųjų Šimonių likimo* Roželė): „paimu vaiką, pusiau persimetu per kairįjį petį, nes po dešine pažastim ramentas, nešuosį į kiemą, noriu nueiti į daržą, atsisėsti po medžiais“ (160). Sėdėjimas po medžiais, savanoriškas ar prievartinis (pavyzdžiui, ganant žąsis), Ėvei, kaip ir Rožei, leisdavo pasijusti visumos dalimi – neatskiriama ir skirties nežeidžiama. Tai buvo tarsi kompensacija už tai, ko mergaitei taip trūko bendruomenės gyvenime, kuriame jai, dėl savo fizinės negalios ir neturto, teko patirti socialinę atskirtį ir psichologinę skriaudą:

Jonukas [psichinę negalią turintis berniukas – AB] nesuprato, kad mudu skriaudžiamu. Jis atsibudo, aš jam įpyliau tos pačios putros, kuri jau buvo atšalusi ir kažkokį lyg rūgšties kvapą įgavusi. Jis valgė, kad tik pilvelis būtų pilnas. Jonukas niekada niekuo nesiskųsdavo. Jis buvo tylus, kuklus berniukas, „ne šiam svetui sutvertas“, girdėjau vieną sykį mamuzę sakant.

Bet aš nevalgiau. Pirmą kartą gyvenime pastebėjau, kad mane aplenkė. Tai buvo labai skaudu, tai buvo skriauda, tokia skriauda, kurios vaikas niekada neužmirš. (79–80)

Rašytojai autobiografiškai artima skaudi ir aštri Ėvės reakcija į pažemini-
mą („Bet aš kerštinga ir negaliu atsileisti“, 90) modeliavo jos tolesnes elgsenos
strategijas, kuriomis ji bandė išsiveržti iš paribio zonos ir aktyviai dalyvauti ben-
druomenės gyvenime: „Man reikėjo vaikų, su kuriais aš galiu juoktis, kuriuos
aš galiu išjuokti, su kuriais net susimušti galima – kas, žinoma, labai retai te-
atsitikdavo, bet atsitikdavo bent liežuvį viens kitam parodyti, ir jau tam tikras
atpildas“ (167).

Aptarti autobiografinio romano momentai atvėrė galimybę svarstyti, kiek ir
kaip neįgalus kūno asmuo, suvokęs savo fizinę skirtį, gali tapatintis su taip pat
kokią nors fizinę, psichinę ar socialinę skirtį turinčiais žmonėmis ir kuo šis tapa-
tumas (solidarumas) yra motyvuotas. Arba atvirkščiai: kaip paaiškinamas neįga-
laus kūno asmens atsisakymas priklausyti bendruomenei, kurią sieja tik bendras
fizinių ir socialinių skirčių buvimas. ...*O buvo taip* ši problema atskleidžiama sa-
vitai ir nevienareikšmiškai. Hierarchinė kultūra (būtent tokia yra autobiografinės
trilogijos socialinė erdvė) apskritai yra linkusi *redukuoti* neįgalaus kūno asme-
nybę iki atskiros kūno skirties ir, remiantis kūno ypatybių dichotomija (įgalus/
neįgalus), priskirti ją vienai ar kitai suabsoliutintai kategorijai. Prisiminkime
jau žinomą Douglas pavyzdį apie tai, kaip vienos kūno dalies arba funkcijos
sutrikimas tampa viso kūno reprezentantu, negana to, dažnai apibūdina visos
asmenybės vertę, nors kitos kūno dalys ir jų funkcijos išlieka normalios²⁵. To-
kią nuostatą kritikuoja emancipacinių neįgalumo studijų atstovai, teigdami, kad
kūno negalia yra tik viena iš asmens ypatybių, kuri *gali*, bet nebūtinai *turi* tapti
jo tapatumo ašimi²⁶. Neįgalaus kūno asmens vertinimo ir jo individualaus ta-
patumo dimensijos yra skirtingos, savaip žyminčios ir skirtingas psichologinio
pasirinkimo galimybes.

25 Mary Douglas, *Purity and Danger: An Analysis of the Concepts of Pollution and Taboo*, Lon-
don: Routledge and Kegan Paul, 1966, p. 37.

26 Lennard J. Davis, *Enforcing Normalcy: Disability, Deafness, and the Body*, London, New York:
Vero, 1995, p. 31.

Neįgalaus kūno žmonių vaizdai ir įvaizdžiai

Autobiografinėje trilogijoje neįgalaus kūno asmens tapatybės modelių pasirinkimą fokusuoja *žvilgsnio* perspektyva. Ne tik šiame, bet ir kituose Simonaitytės kūrinuose sukurta gausi neįgalaus kūno žmonių vaizdinių galerija leidžia svarstyti, kaip tas, kuris save suvokia kaip *kitokį*, mato *kitą kitokį*; kokia problematika formuoja šio žvilgsnio perspektyvą, o per ją – ir asmens tapatumo motyvaciją.

Pirmoje trilogijos knygoje Ėvės žvilgsnis yra empatiškas, išdidinantis skirtingas neįgalaus kūno plotmes, jungiantis stebėjimą ir savistabą. Pirmiausia Ėvė įsižiūri į arčiausiai jos esantį ligotą žmogų – sunkiai sergantį mamuką – garsiai naktimis ir dienomis iš skausmo dejuojančią senolę. Mergaitė nefiksuoja mamuko kūno – ši tiesiog guli lovoje ir yra bejėgė. Senolės bejėgystė girdima – ji kalba silpnu balsu, sunkiai ir garsiai kvėpuoja. Ėvė į seną moterį žvelgia taip pat gulėdama ligos patale, taigi jos ir senolės tiek erdvinė, tiek ir socialinė padėtis yra panaši (abi nemobilios, abiem reikalinga artimųjų pagalba). Mamuko bejėgystę mergaitė įvaizdina aplinkinių reakcija – senolę skriaudžia sveiki ir gyvybingi anūkai, Ėvės bendraamžiai:

Ak, Ėvikė atsimena, kaip jie skriausdavo mamuką. Juk Juralis, tas baisybė, ir ji pati eidavo pas mamuką cukraus vogti. Mamuko lovos kampe visada būdavo cukraus. [...] Tiesa, mamukas atsigindavo lazda, bet kartais nebesuspėdavo. Ir Juralis, tas baisybė, pripuldavo, pagriebdavo visą saują cukraus. [...] Dar baisiau būdavo, kai Juralis „užuosdavo“, kaip sakydavo mamukas, kad ten koks obuoliukas. Visada jis turėdavo pripulti ir pagriebti. O mamukas tik žiūrėdavo, žiūrėdavo, verkdamas ir galvą linguodavo. (23–24)

Mergaitės solidarumas su senole yra akivaizdus – mamukui negeras Juralis (dažnai skriaudęs ir Ėvę) suvokiamas kaip *baisybė*. Tačiau Juralio žeidžiantis elgesys nepriskiriamas tik jam vienam – mamuką puldavo, jos skanėstus vogdavo, o paskui šaipydavosi ir kiti vaikai, savaip transliuodami bendruomeninę nuostatą: su silpnu žmogumi taip elgtis galima. Vienintelis sergančio mamuko ginklas – lazda, kuria ji bandydavo naikinti savo skriaudėjus, – panašus į Ėvės kriukį, kuriuo ji taip pat gąsdindavo ją ar motiną įskaudinusius („Iškėliau savo krukėlį ir grasinau juo“, 78). Tad sutrikusį judėjimą iš dalies atstatantys kūno papildiniai kritinėse situacijose tampa ir socialinės gynybos įrankiais. Nesvarbu,

kad grūmojimas kriukiu arba senolės lazda yra tik psichologinė fiziškai bejėgio žmogaus gynyba, butaforinis skydas, slepiantis mamuko liūdną žvilgsnį ir tylų galvos lingavimą ar audringus Ėvės keršto planus („Dabar aš jau norėjau augti, augti umaru. O tada jam „duoti“, 78). Tai neįgalaus kūno žmogaus beviltiškumo gestai, kurie pasirodo kaip neįveikiama perskyra tarp jo bendruomeninio vaizdinio ir individualių intencijų, siekių bei galimybių. Luoša mergaitė šią perskyrą atpažįsta iš asmeninės patirties, kuri leidžia ir sergančio mamuko elgesyje pamatyti aplinkinių slopinamą, bet nesunykusią, per santykį su *kitu* pasirodančią neįgalaus žmogaus valią būti taip, kaip jis gali, kaip jam atrodo reikalinga.

Neįgalaus kūno asmuo tradicinėje bendruomenėje dažniausiai suvokiamas pagal vyraujančią vienos ar kitos negalios interpretaciją, kuri apibrėžia ją turinčiojo statusą bei vietą visuomenėje. Socialinis negalios vaizdinys tampa neįgalaus žmogaus kiautu, dengiančiu tikrąsias jo galimybes. Pastarosios pasirodo arba kritinėje situacijoje, arba atvirkščiai – palankioje, nepriešiškoje erdvėje. Atskiro Ėvikės dėmesio sulaukia visų gujama negirdinti kaimynė Antunienė, kuri dėl savo kurtumo, daugumos požiūriu, yra praradusi visas savisaugos galias. Tačiau netikėtai kilus gaisrui Antunienė „išgirsta“ savo vaiko verksmą ir jį išgelbsti: „Antunienė, nors ir šiaip neprigirdėjo, bet čia ji išgirdo [...] išbėgo žiūrėti, kas ten, tai pamatė, kaip jos vaikelis, pervirtęs per namo slenkstį, guli ir visas liepsnose. Jau ir slenkstis pradėjęs degti...“ (81). Mažoji Ėvė šį įvykį aiškinasi prisimindama mamos priesakus („vaikams negalima imti brėžtukų [degtukų]“), bet neslepiausiai didesnę įspūdį jai padaro faktas, kad negirdinčioji lemiuose situacijose girdi. Tai skatina mergaitę galvoti apie fizinių galimybių ribas ir jų peržengimus, dar atidžiau į juos įsižiūrėti ir įsiklausyti.

Kitoku nei daugumos žvilgsniu Ėvė mato ir Ašmių senelį, kuris „jau buvo toks senas, kad buvo visiškai aklas“ (67). Su juo šlubuodama į ganyklą, ji nuoširdžiai abejoja bendrakeleivio aklumu – senelis ne prasčiau nei Ėvė orientuojasi erdvėje, „lazda graibydamas kelią, o aš ramstydama ant tokio kažkokio neaptašyto pagalio, kurį buvau pati pasiėmusi, kad tik galėčiau kaip nors iš vietos pajudėti“ (68). Bendras buvimas, bendra veikla trina įprastus distancijos vaizduotės nustatytus negalios kontūrus, trupina jos stereotipinį kiautą, leisdamas Ėvei susitikti su *kito kitokio* kūno gyvastingumu, to gyvybingumo savitumu ir per jį patirti savo kūniškosios tapatybės įasmeninimo perspektyvą.

Solidarumas su šalia esančiais neįgaliais žmonėmis, jų patirties pažinimas per intensyviuosius jutiminius santykius Simonaitytės autobiografinėje trilogijoje (taip

pat ir kituose jos kūrinuose, turinčiuose autobiografinių nuorodų) nėra pastovus. Žmogų, su kuriuo nesieja joks veiklos ar kitokio buvimo bendrumas, Èvė mato ir reflektuoja distancyviai – kaip tiriamą ir analizuojamą objektą. Vis dėlto ir distancyvus mergaitės žvilgsnis, kalbant kinematografijos terminais, vengia „bendro plano“, yra fokusuojamas „stambiu planu“, kuris detalizuoja *kitokio* kūno faktūrą. „Stambiu planu“ Èvė išsižiūri į sunkiai vaikščiojantį siuvėją Mikelį, užėjusį su reikalais pas mergaitės dėdę, ir išdidina jo neigalių kojų vaizdinį:

jis turi tokias keistas kojas, tokias be kulnų, o rasi ir be pirštų. Niekas tų jo kojų nėra matęs, nes jis negali basas vaikščioti. Eidamas jis tomis savo kojomis mina į vidų. O ant vietos stovėti jis visiškai negali: jis vis turi judėti ir kojas kaitalioti, ir tai atrodo, tarsi jis vyniotų. Dėl to Bertaitis nešioja klumpes, kurias pats pasidirba. Nė Dūdjonis jam nemoka padirbti klumpių. Į tas klumpes jis padaro skylutes, į tas skylutes įveria virvutes ir taip jis jas apsimaua ir apsiriša. Be to, jis labai kvepia tokiais kažkokiais negerais vaistais. Bertaitis yra geras ir tylus žmogus. Tik dėl tų kojų jis pramintas Tabaleikiu. (70)²⁷

Siuvėjas slepia kojas nuo aplinkinių, vengia daugumai įprasto kojų nuogumo, tačiau kūno specifiką „išduoda“ deformuota eiseną, išskirianti jį kaip *kitokį* ir leidžianti jam, šiaip „geram ir tyliam žmogui“, suteikti menkinamą *tabaleikio* (nepastovaus, nepatikimo žmogaus) pravarde²⁸. Èvei siuvėjo kūnas neatrodo grėsmingas ar atstumiantis, tačiau ji neskuba solidarizuotis ar tapatintis kaip su mamuku ar Ašmių aklu seneliu²⁹. Mergaitę sudomina ne tik Bertaičio kūno ypatumai, bet ir

27 Panašiai interpretuojama ir Bertaitienės kojų forma: „ji turėjo labai plonas kojas ir mokėjo labai bėgti. O tos jos kojos buvo dėl to tokios plonos, kad po oda buvo pelių... taip, pelių! Tos pelės ir sugrauzė visus raumenis. Ji net galėjo parodyti kaip jos po oda bėgioja. O tos pelės jos kojose atsirado po jos mergelės mirties“ (p. 115).

28 *Tabaleikis* – nuo žodžio tabalas, tabaluojantis, nestabilus objektas (*Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, p. 826).

29 Siuvėją Mikelį Bertaitį teigiamai vertina ne tik Èvė, bet ir kaimo bendruomenė. Dėl negalios jo nekaltina, neigiamai nekonotuoja, tik draugiškai pasišaučia. Kitaip žiūrima į panašios negalios žmogų romane *Be tėvo* – detalizuojamos Maceikos (praminto Šaltkoju) neįgalumo priežastys (girtas būdamas įviritas į griovį ir nušalo koją), lemiančios neigiamą jo vertinimą. Pasak Ramūno Trimako, tyrinėjusio sveikatos sampratą lietuvių folklore, „Krikščioniškoje Vakarų Europoje žmonių sveikatos būklė aiškinama per dalies santykį su visuma: žmogus yra dieviškosios visatos tvarkos ir darnos atspindys. Nuodėmingas gyvenimas išprovokuoja dangaus rūstybę, kurios ženklas – įvairios ligos“. (Ramūnas Trimakas, *Žmogaus sveikatos samprata lietuvių folklore*: Daktaro disertacija, 2003, Lietuvių tautosakos ir literatūros instituto biblioteka, p. 56).

savitas jo autonomiškumas: „keistoms“ kojoms reikia specialaus apavo, kurio niekas, be paties siuvėjo, negali pasiūti; žaizdoms gydyti reikia vaistų, apie kuriuos niekas nieko negali pasakyti. Neįprasta eisena, trikdančiu vaistų kvapu ir kita savo kūno specifika Bertaitis išlieka savarankiškas, todėl nuo aplinkinių žvilgsnių ir nuomonės mažai tepriklausomas. Nepriklausomybė jis Ėvei ir yra patrauklus, nes įasmenina jos pačios siekius bei galimas savarankiško buvimo perspektyvas.

Romane *...O buvo taip* matomas palankus pagrindinės herojės požiūris į kitus neįgalų kūno žmonių, kurį sąlygoja ryškus jų fizinės bei psichosocialinės patirties sąskambis. Autobiografinėje trilogijoje solidarumas su panašiais į save žmonėmis išsiskiria tarp kitų Simonaitytės kūrinijų, kuriuose taip pat gausu neįgalų kūno asmens vaizdinių ir problematikos. Tai suprantama: trilogijoje (ypač pirmojoje dalyje) rašytoja pasakoja luošos mergaitės emancipacijos istoriją, todėl, atskleisdama neįgalų kūno įasmeninimo procesą, labiau akcentavo emancipaciją paremiančius ir stimuliuojančius dalykus.

Įvairias negalias turintys žmonės pasirodo ir kituose Simonaitytės kūkiniuose, tačiau jie dėsningai praranda rašytojos solidarumą ir simpatiją (bene ryškiausiai – romane *Be tėvo*) bei tampa grėsmingu socialiniu fonu, kuriam priklauso tie, kuriuos tradicinė bendruomenė suvokia kaip savo vidinės *nešvaros* ir *pavojaus* (Douglas) faktorius – žydai, čigonai, raganos, ubagai³⁰. Simonaitytei interpretuojant žmones, kurie nėra jos patirtį paremiantys ar atskleidžiantys vaizdiniai, aiškėja, kaip kinta žvilgsnio ir interpretacijos perspektyva, kai žiūrinčiam ir interpretuojančiam nėra pažinu tai, kas matoma.

Reikia pastebėti, kad neįgaliuosius priskirdama grėsmę keliančioms asmenų kategorijoms Simonaitytė pabrėžtinai kalba tik apie psichinės negalios žmones.

30 Istorikai kūno normatyvumo bei jo reglamentacijos problemą pirmasis yra svarstęs sociologas Ervingas Goffmanas savo klasikinėje esė *Stigma: Pastabos apie sugadintos tapatybės valdymą* (Erving Goffman, *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1963). Jis rėmėsi nuostata, jog žmonės, jų kūnai (taip pat ir elgesys, gyvensena), neatitinkantys daugumai priimtinių normų, dažniausiai apipinami „fiktyviais esiniais“, žyminčiais tai, kas daugumai nepriimtina ir ką, remiantis pavojaus signalo principu, reikia išskirti kaip grėsmingus, t.y. stigmatizuoti. Stigmos kultūrinė etimologija, pasak Goffmano, tiesiogiai susijusi su kūnu: jos semantika kildintina iš graikų kultūrinės praktikos, kurioje stigma būdavo įvardijami „žmogaus kūne esantys ženklai, bylojantys ką nors neįprasto arba blogo apie paženklintojo moralę. Paprastai kūne įrėžtas arba įdegintas ženklas graikams reiškė, kad jį turintis žmogus yra vergas, nusikaltėlis arba išdavikas – suteptas, tradiciškai suterštas asmuo, kurio derėtų vengti, ypač viešose vietose“ (Erving Goffman, cit. iš: Francis Mark Mondimore, *Homoseksualizmo prigimtės istorija*, Vilnius: Eugrimas, 2000, p. 184).

Tai kūniškojo autorės tapatumo sąlygota situacija, lemianti vienos ar kitos žmonių grupės vaizdavimo pasirinkimus – grėsmę gali kelti tai, kas svetima ir nepažįstama, kas su kalbančiosios patirtimi niekaip nesusiję. Šiuo požiūriu reikšmingas trumputis romano *...O buvo taip* skyrelis „Bijau“, kuriame pasakojama apie Ėvikės baimę išeiti vakare vienai į kaimą pasiklaudyti, kaip dūdą pučia jai patinkantis malūnininkas Martynas. Mergaitė nenori eiti tamsoje viena, nes „bijo bepročių“; vengia susitikti Toleikį – neįprasto elgesio žmogų, kuris „kalbėdamas vis atbulas eina“ (225). Nors aplinkiniai Toleikį vadina tik keistu, o ne bepročiu, tačiau jo elgesys Ėvei primena iš lūpų į lūpas kaimo bendruomenėje sklindančias kalbas apie tai, kaip atrodo tikri psichinės negalios žmonės, kurių jai prisakyta saugotis:

be galo bijojau bepročių. Pas mus apylinkėje nebuvo bepročių. Tačiau vieną vakarą tokį pamačiau. Nuo kryžkelio per laukus atbėgo žmogus. Jis bėgo tekinas per pūdymą, per grikius, per avižas ir bėgo šlubuodamas. Taip aš jį atpažinau, nes pernai Tūmaičiai apie tokį žmogų kalbėjo ir jį smulkiai aprašė. (226)

Netipišką elgseną, kurią bendruomenė laiko psichinės negalios įrodymu, mergaitė suvokia kaip žmogaus vertinimo kriterijų: toks asmuo pavojingas, baidus, jo reikia saugotis. Bendru buvimu ar veikla neparemtas įsivaizdavimas apie psichinės negalios žmogų tampa galingu stereotipu, kuris neleidžia pasirodyti jo individualiai patirčiai, ją pažinti ir suprasti.

Psichinės negalios žmonių portretus Simonaitytė kuria „bendruoju planu“, taip lyg atsitraukdama, atsiribodama (tai, kas nepažinu, yra nekonkretu). Jų vaizdiniuose akcentuoja tai, kas bendruomeninės sąmonės užfiksuota ir perpasakota kaip netipiškos elgsenos atributai, leidžiantys atpažinti bendruomenei pavojingą žmogų. Pagal tokį principą sukurtas Anės, psichiškai neįgalios merginos, portretas romane *Be tėvo*:

Anė Raukutikė ne visai pilno proto – Marė taip sako. Be to, ji turi kreivą nosį, ir ta pati nosis beveik visada raudona, lyg kad ji nuolat verktų. Bet Raukutikė niekada neverkia. Tik ji dažnai supyksta. Lėnikei pas Raukutikę labai įdomu. Raukutikė visada šneka pati su savim – klausia ir atsako, juokiasi, kartais taip daro lyg verktų, bet niekada jai ašaros nebyra, rankomis mostaguoja, moja, grasina. [...] Ji gyvena su vištomis ir katinu.³¹

31 Ieva Simonaitytė, *Raštai*, t. 2: *Pavasarių audroj, Be tėvo, Pikčiurnienė*, Vilnius: Vaga, 1987, p. 160. Toliau cituojant iš šios knygos nurodomas tik kūrinio pavadinimas ir puslapis.

Anę aplinkiniai laiko „ne visai pilno proto“ dėl netipiškos išvaizdos, impulsyvumo, garsaus kalbėjimosi su savimi, aktyvios rankų gestikuliacijos. Tačiau savitai atrodanti mergina niekam blogo nedaro – ji tiesiog yra kitokia ir kitaip gyvenanti su savo vištom ir katinu. Tačiau kitiems į įprastas normas netelpantis gyvenimas atrodo įtartinas ir kelia paniką. Vaikai (taip pat ir pagrindinė romano *Be tėvo* herojė Lėnė) Anę skriaudžia ir už tai nėra baudžiami: „Bet baisiai įdomu iškirsti Raukutikei pokštų. Už Raukutikei iškirstus pokštus Marė Lėnės nebaukdžia. Ji tiktai sako, jei Anė pasiskundžia: „Ko apsileidi su ta mergelka!““ (*Be tėvo*, 160). Menkinantys ir įžeidinėjantys vaikų „pokštai“ (paslėpta keptuvė, iš lauko užkištos durys) bei neutrali suaugusiųjų reakcija žymi psichologinę neįgalios psichikos žmogaus eliminaciją iš tradicinės kaimo bendruomenės. Pasak Vytauto Kavolio, „kultūros kūryba ne visada nekalta ir išlaisvinanti. Dažnai ji kuriama kaip apsigynimo nuo kokio nors įsivaizduojamo pavojaus arba nuo prieštaravimų savo pačių galvoje priemonė ir tampa žiauriu ginklu prieš tuos, kuriuos reikia atmesti, kad išspręstumėm prieštaravimus savo galvoje“³².

Neestetiška Anės išvaizda ir neįprastas elgesys daugumą gąsdina ir glumina, todėl ji tampa personažu bauginti nusikaltusius. Lygiai taip, kaip ir čigonai, kurie, kaip išdykaujančius vaikus gąsdindami pasakoja suaugę, yra „baisūs žmonės, jie ne tiktai vagia, vištas gauda, iš žmonių paskutinį grašį iškaulija, visokių žynysčių pripasakodami, – bet jie ir vaikus griebia. Vaikus pagriebę, jiems sąnarius išlanksto ir tada juos varo ubagauti... Juk Maceikienė viską žino“. (*Be tėvo*, 165). Panašios šiurpios legendos pasakojamos ir apie žydus, jomis tikima net tada, kai gyvenimo patirtis rodo priešingai:

Dažnai ateina žydelis Puspatreinis. Niekas jo tikros pavardės nežino, dėl to jis taip pramintas. Be to, jis visada atėjęs prašo: „Duok bent puspatreinį!“ Kad Puspatreinis vaikus griebtų – negirdėti. Bet jis ir jokio kromelio neturi, o tiktai mažą kašelę ant kupros. [...] Jis atrodo labai biednas ir toks, kad reikia jo gailėtis. Turi mažą kuprikę. Vienas petys nulinkęs, kitas aukštas. Jo balta barzda visai visai reta. (*Be tėvo*, 166)

Į svečius pas lietuvininkus užeinantis žydų tautybės vyras neturi pavardės (jos niekas nežino, nes neklausė), nėra niekam bloga padaręs, atrodo gailiai, tačiau vien dėl savo tautybės laikomas grėsmingu. Skirtybių (ne tik fizinių, bet ir psichinių, socialinių, tautinių) nepajėgianti suvokti sąmonė jas interpretuo-

32 Vytautas Kavolis, *Kultūros dirbtuvė*, Vilnius: Baltos lankos, 1996, p. 81–83.

ja kaip iššūkį, kurio nesugeba paversti savo pažintine patirtimi ir todėl atmeta motyvuodama pavojaus ar *nešvaros (sutepties)* argumentais³³. Pastaraisiais iš bendruomenės eliminuojami ir elgetos, kaip labiausiai ne tik socialines, bet ir higienines normas pažeidžiantys asmenys:

Tiesa! Juk dar ir ubagų yra! Jie taip pat nelaukiami svečiai. Ansai ubagas su tais dviem ramsčiais, kuris lopo lopą ant lopo ir už tų lopų vis kiša savo surinktus pini-gus, – ansai ypač bjaurus. Kur jis eina, ten utėlės nuo jo byra – juk Marė žino. O kai jis eina plentu, tai arkliai jo kaip baidyklės baidosi... (*Bet tėvo*, 169)³⁴

Sunkiai su dviem ramsčiais einantį ubagą aplinkiniai mato kaip iškirtinai nešvarų. Pasikartoja distancyvus bendruomenės žvilgsnio bruožas: tai, ką mato, formuoja ne vaizdas, o išankstinė jo interpretacija. Niekas nėra matęs nuo ubago kūno ar drabužių byrančių utėlių, bet motinos Marės pasakymas yra stipresnis už vaizdą.

Romane *Be tėvo* sukurtus įvairias socialines skirtis (tautinę, turtinę) turinčius personažus jungia viena ypatybė – deformuotas kūnas, kurį aplinkiniai laiko neestetišku ir todėl nešvariu. Kūno estetikos ir socialinės švaros sampratos aptartuose epizoduose susipina ir viena kitą pratęsia. Tiek dėl psichinės negalios keistai besielgianti Anė, tiek žydelis Puspatrienis, tiek plentu su ramsčiais keliaujantis ubagas turi kaip nors deformuotą ir negražų kūną. Bendruomenė jų

33 Visuomenė, griežtai grupuojama ir klasifikuojama pagal tam tikrus jos narių ypatumus, yra linkusi kūno *kitoniškumą* suvokti kaip apibendrintas „normalus – nenormalus“ arba „tinkamas – netinkamas“ kategorijas, kurios sukuria „savų – svetimų“ stovyklas, formuojančias dichotominę visuomenės elgseną. Pagal „absoliučių kategorijų“ prielaidą aiškėja, jog „kultūros imperatyvas struktūruoti patirtį pasitelkiant absoliučias kategorijas yra toks galingas, kad figūros, akivaizdžiai ignoruojančios klasifikaciją, yra atmetamos, nes paprastai sukelia visuomenės nerimą, priešišumą arba gailėstį, ir todėl suvokiamos kaip „anomalūs elementai“, turintys negatyvias „purvo“ ir „nešvaros“ konotacijas“ (Mary Duoglas, *op. cit.*, p. 38).

34 Kai neįgalus kūno asmuo suvokiamas kaip nelaimė žymintis ar prišaukiantis, Susanos Reynolds Whyte teigimu, „atkreiptinas dėmesys į interpretuojančiųjų santykį su neįgalium kūnu bei į oficialius kultūros draudimus [ką nurodo ir Goffmanas – AB]. Šlubumas gali tapti nuoroda į demonišką dvasią, apakimas suvoktas kaip burtininko piktų veiksmų rezultatas, vaiko atsilikimas – kaip tėvų neteisingų veiksmų padarinys tik tuomet, jei pačioje kultūros sąrangoje glūdi vertinimo normų prieštaravimas: kūno negalios fakto nebeįmanoma paneigti, bet nenorima jo ir pripažinti“ (Susan Reynolds Whyte, „Disability between Discourse and Experience“, in: *Disability and Culture*, edited by Benedikte Ingstad and Susan Reynolds Whyte, Berkeley: University of California Press, 1995, p. 273).

visų šalinasi dėl kitų skirtumų (psichikos, tautybės, socialinės padėties), tačiau išdidina jų kūno pažeidimus, kuriais įreikšmina fizinį eliminavimą. Socialinių ir fizinių skirtumų mazgą, kurį Simonaitytė sumezgė romane *Be tėvo*, autobiografinėje trilogijoje tarsi atrišo.

Individuali neįgalaus kūno projekcija

Romane *Be tėvo* matytą *kitokių* nei dauguma žmonių situaciją pirmoje autobiografinės trilogijos dalyje ...*O buvo taip* Ėvė savo viešąja laikysena ir elgsena apverčia. Luoša, su kriukiu po kaimą šlubuojanti mergaitė ypač atidi savo išvaizdos estetikai. Ėvė daro viską, kad kūno deformacijas kompensuotų pačiom įvairiausiom švaros ir estetikos formom. Ne tik trilogijoje, bet ir kituose Simonaitytės kūriniuose atida pagrindinių personažių išoriniam grožiui nėra tik hiperbolizuotas savęs sureikšminimas ar traumoto asmens retorika. Ypatingą dėmesį skirdama savo išvaizdai (nuo pedantiškos higienos, aprangos³⁵ iki romantinio gražaus kūno stilstikos įgyvendinimo jei ne tikrovėje, tai bent svajose), Ėvė siekia maksimaliai akumuliuoti savo deformuoto kūno formas į daugumos pripažįstamus estetikos pavidalus:

Visi sako, kad žiemą aš labai balta ir skaisti, o vasarą – taip, kaip dabar – aš kaip koks čigonūtis juoda. Mat saulės nudeginta. Tą čigoniškumą būtinai turiu pašalinti ir jau žinau kaip. Pasišildau didelį blūdą vandens, stipriai atidžiai apsiprausiu, jau netausoju nei ausų, nei užausių. O tada, kad būčiau kaip reikiant balta, įtrinu visą veidą su muilo putomis. Pasižiūriu į veidrodį – balta! O kad šitas baltumas ir pasiliktų, tegul gerai įdžiūsta. [...] Veido odą muilas traukia į krūvą stačiai skausmingai. Tai nieko, by tik būsiu graži. (149)

35 Labai atidų Ėvės žvilgsnį į aprangą Rima Pociūtė interpretuoja kaip „užgniaužto seksualumo išraišką“: „Užgniaužtas (o gal ir atstumtas) seksualumas prasiveržia iš autobiografijos fragmentų: nakties kvatoklė, siuvėja, su apmaudu stebi, kaip plonytės vokiškos medžiagos pernelyg paryškina moterų figūrų trūkumus, kai tradiciniai lietuvininkių drabužių siluetai padarydavo tik dailesnę“ (Rima Pociūtė, *op. cit.*, p. 160). Su šia įžvalga, tiksliau apibūdinančia subrendusią rašytojos moteriškąją patirtį, galima neabejojant sutikti, priduriant, jog Simonaitytės ypatingas dėmesys aprangai (drabužių modeliams, medžiagoms) buvo sąlygotas ir jos neįgalaus kūno faktūros – visą gyvenimą siekta rengtis taip, kad drabužis neįprastas jos kūno (ypač kojų) formas maskuotų, o ne ryškintų.

Tamsaus kūno įdegio – *čigoniškumo* – naikinimas radikaliomis priemonėmis (muilo putų džiovinimas ant veido, kenčiant sausėjančios ir besitraukiančios odos skausmą, beje, beprasmišką: sudžiūvusios putos suskyla, mergaitės veidas tampa „dryžuotai juodas ir labai panašus į Tyrų pelkės durpę“, 150) yra desperatiška Ėvės pastanga nuplauti ir retušuoti ne tik fizinį, bet ir socialinį savo kūno nešvarumą. Tamsi kūno oda primena romų tautybę, kurios žmonės tradicinėje kaimo bendruomenėje nėra laukiami, o jei turi fizinių trūkumų – apskritai iš jos eliminuojami. Norėdama nebūti visiškai pašalinta iš aktyvaus jos aplinkos gyvenimo, Ėvė stengiasi naikinti neigiamai konotuojamas savo kūno kitybes ir taip, Giddenso žodžiais, kontroliuoti savo kūną, nes „nuolatinė kūno kontrolė yra svarbiausia priemonė asmens tapatumo biografijai palaikyti; vis dėlto tuo pat metu Aš yra daugiau ar mažiau ‚pateiktas ant lėkštutės‘ kitiems jo įkūnijimo požiūriu“ (80).

Versdama Ėvę ypatingai rūpintis savo kūnu, Simonaitytė tarsi ieško išeičių, kaip savo veikėjos nesutapatinti su bendruomenėje lygių teisių neturinčiais žmonėmis (išskyrus aptartus jutiminės kūno patirties sąsambius), ją išplėsti iš kūno deformacijų apibrėžto socialinio statuso. Akcentuodama Ėvės išorinį grožį ir modeliuodama jį pagal romantinės tradicijos aristokratiško grožio vaizdinį (blyškus, „baltas“ veidas, didelės tamsios akys), rašytoja kuria akivaizdų neatitikimą tarp mergaitės išvaizdos ir jos socialinio statuso:

Juk dabar jau visi sako, kad jinai *tookia* didelė merga! Ir labai graži. Plaukai kone balti (bet jie jau po biškį pradeda tamsėti, o kai paaugs, visiškai patamsės), akys didelės ir... Na, ir iš viso graži mergelė. Bet mama sako, kad ji išaugsianti ir nebebūsianti graži, nes kas iš mažens gražus, tasai paaugęs stačiai nebedailus. Ak, o Ėvikė nori būti ir graži, ir daili. Bet dabar ta koja... Mat su laiku, sako, ji išaugsianti ir būsianti sveika. Tai nebent dėl tos skaudžios kojos dar reikėtų augti... (38)³⁶

Vaikiškas svyravimas – kas geriau: būti gražia ar turėti sveiką koją – paremtas stokojamo pripažinimo siekiu. „Manęs niekas nemyli“ (*Aukštųjų Šimonių*

36 Panašiais estetiniais rakursais kuriama ir Roželės išvaizda romane *Aukštųjų Šimonių likimas*: „Jos akys paprastai mėlynos ir labai didelės. Bet jeigu jose atsispindi ilgesys ir skausmas, tuomet jau visas mėlynumas dingsta, ir jos lieka tamsios tamsios! Tuomet jau jos per daug didžios liesajam, išbalusiam jos veidui. Tuomet ir visi kūdikiškumo bruožai dingsta“ (*Aukštųjų Šimonių likimas*, p. 275).

likimas, 284), – verkdama skundžiasi į Ėvę panaši Rožė. „Ne, tu daili. O kai paaugsi, tai būsi labai graži. Mama sako, jeigu vaikai, maži būdami, gražūs, tai jie paaugę nebedailūs, – kaip mokėjo, taip ramino Ansis Rožė. – Ar tu žinai pasaką apie nedailųjį ančiuką?“ (*Aukštųjų Šimonių likimas*, 285). Hanso Christiano Anderseno pasaka apie nedailųjį (bjaurųjį) ančiuką Simonaitytės neįgalaus kūno įasmeninimo procese yra svarbus tekstas, punktyru pasirodantis ir autobiografinėje trilogijoje. Nepalankios situacijos kaitos galimybė sustiprina mergaitę, nes suteikia jai viltį. Nesvarbu, kad tai tik pasakos argumentas – jis realiai keičia vienišos ir sergančios Roželės savivokos ir savivertės perspektyvas.

Autobiografinėje trilogijoje Ėvė taip pat išgyvena svajonėse susikurtą mylimo žmogaus globą bei nedailaus ančiuko virtimo dailia gulbe istoriją:

Bet ateis Martynas, paims mane į glėbį ir nuneš. Ak, jis dar niekada manęs nėra nešęs. Ir pažiūrėjęs į mane beveik nėra... Taip, Martynas nuneš mane, įneš į vidų, pasodins ant gražios kėdės. Ta kėdė bus minkšta. Jis ištrauks iš kišenės knygą ir duos man skaityti. O už langų žydės bijūnai ir jurginos, rožės ir lelijos – ledlelijos, būtinai viskas kartu. Ir Martynas sėdės šalia manęs, glostys mano galvą ir pasakos pasaką apie[...]. (146)

Reikšmingas, visoje Simonaitytės kūryboje skirtingais rakursais pasirodantis motyvas – nemaloniais, herojų poreikių netenkinančias situacijas dažniausiai į gerą pakeičia atsiradusi galios pozicija – svajonių riteris, kuris tampa skriaudžiamųjų išgelbėtoju. Toks Ėvei yra Martynas, kuris jos svajonėse paima į glėbį raišą, neturtingą, betėvę mergaitę ir įneša į kitą erdvę. Metaforiška fizinio ir socialinio virsmo istorija gali būti interpretuojama kaip nuošalės žmogaus sociopsichologinės kompensacijos išraiška³⁷. Tačiau Simonaitytės kūryboje leitmotyviška pasaka apie nedailųjį ančiuką yra ir latentinių neįgalaus kūno žmogaus fizinių ir socialinių galimybių projekcija, ir jų manifestacija. Ėvės sufantazuotas Martyno patvirtinimas, jog ji gali daugiau negu jai leidžiama, jog ji verta daugiau negu jai duodama, yra svarbus didėjančių luošos mergaitės poreikių ir ambicijų stimulus, susikurtas patyrys skausmingą atotrūkį tarp individualių galimybių ir neįgalaus kūno žmogui siūlomų socialinių pozicijų (kad ir amžinos kūdikių vygiuotojos vaidmens).

37 Vytauto Kubiliaus teigimu, Simonaitytės „autobiografija – ne tik pasididžiavimas savimi, bet ir revanšas. Laimėjusio žmogaus atsiskaitymas už patirtas nuoskaudas, atsiskaitymas be jokio pasigailėjimo, padiktuotas narsios puikybės“ (Vytautas Kubilius, *op. cit.*, p. 248).

Šios Ėvės fantazijos rašytoja nepateikia kaip neadekvataus savęs vertinimo, savo fizinės negalios patirties atsisakymo ar neigimo – toji patirtis pačiose įvairiausiose situacijose išlieka svarbiausias herojės tapatumo branduolys. Pavyzdžiui, būdama trylikos metų, Ėvikė radikalai pasipriešina būsimo patėvio Endrikio pernelyg vyriškam asistavimui:

Jis mane mylįs, girdi. Aš jam labai patinkanti. Jis norįs mane vesti, jeigu tik aš... Tuo momentu aš tyčia paspyriau savo krukį, kuris nulėkė beveik iki jo kojų. Tada atsistojusi pastačiau krukį į kampą, kad gerai matytų tas liurbis – jei vis dar nematė ir nepastebėjo, kad aš vaikščioju ant krukio. (231)

Tačiau neneigdama savo įsisąmoninto fizinės raiškos specifiškumo, Ėvė patiki didesnėmis savo galimybėmis ir ima *socialiai sveikti*, patirdama panašų laisvumo ir visuotinės darnos pojūtį, kokį džiaugsmingai išgyveno pradėjusi vaikščioti Roželė *Aukštųjų Šimonių likime*.

Svajodama apie savo malūnininką, Ėvė nori „sudėti jam giesmę“, atidžiau įsižiūrėdama į saulę, kuri, „yra toks galingas elementas, kuris, keliaudamas per erdves, per visatą, užslopina visus kitus garsus“ (147). Simonaitytės kūryboje esant panašioms herojų dvasinėms būsenoms pasirodantis *saulės* vaizdinys yra reikšmingas ir Ėvės psichologinio brendimo istorijoje. Per Šeštines (laisvadienį vidury darbo savaitės³⁸) ištrūkusi iš kasdienės namų aplinkos, gulėdama pievoje, Ėvė ima saulės klausytis. Saulės skleidžiamas garsas, kuriam apibūdinti mergaitė neranda žodžių („Garso? Ūžimo? Nežinau ko.“, 147) pasigirsta tik per jo didybės (jutimiškai patirtos, tekste išdidintos šriftu) *slopinamus* kitus garsus: iškilingą bitės zirzimą, musės birbimą, vyturio giesmę, gegutės kukavimą. Tarsi pirmą kartą klausantis to, kas dieną slopinama, bandoma išgirsti tą, kuris slopina. Saulė mergaitės sąmonėje yra galingas ir didingas *elementas* – *jėga*, lemianti jai pavaldžios gyvybės būtį. Tačiau saulei nusileidus, jos ritmingai stimuliuojama gyvybė ima rodytis individualiais garsais, taip atskleisdama balsinį (taigi taip pat kūno) tapatumą ir jo sąlygojamus erdvinius santykius. Klausydama aplinkos garsų ir per juos bandydama išgirsti didingąjį elementą, Ėvė išgyvena daug jėgų bei naujų tapatumo galimybių teikiantį visumos pojūtį: „Viskas susilieja man į vie-

38 Šeštinės – Kristaus dangun įžengimo šventė, kilnojama pagal Velykų laiką tarp gegužės 4 d. ir birželio 2 d., švenčiama šeštosios savaitės po Velykų ketvirtadienį.

ną, ir aš staiga pasijuntu vidury to ‚elemento‘. Aš tokia didi, aš tokia galinga. Aš virš visko, virš visko ir net viršum saulės“ (148). Tačiau tokia Ėvės psichologinė būseną skiriasi nuo Roželės *Aukštųjų Šimonių likime*, kuriai saulės šviesa tapo jos kūno *sveikimo* ir didesnių galių stimulu. Ėvė labiau susitelkia į asmeninio tapatumo refleksiją: „aš staiga pasijuntu vidury to elemento“. Šioje situacijoje akivaizdus savęs sureikšminimas yra, viena vertus, išdidintas (hipertrofuotas) bandymas patikėti savo galia jaučiant psichologinį nesaugumą, kita vertus, nuo šio romano epizodo intensyvėja Ėvės savivoka ir tapatumas fizinės bei socialinės galios akivaizdoje. Mentalitetinės galios, su kuria luošą mergaitė susidūrė per kitų neįgalių žmonių vaizdinius, padėjusius įsameninti jos tapatybę, ir dar susidurs tiesiogiai patirdama kasdienybės situacijas (dažnai skaudžias ir brutalias), kurios Ėvę formuos kaip aktyviai veikiančio subjekto valią reiškiantį asmenį.

Išvados

Neįgalus kūno įsameninimas Simonaitytės kūryboje, ypač pirmoje autobiografinės trilogijos dalyje ...*O buvo taip*, atsiskleidžia kaip sudėtingas ir nevienareikšmis procesas, esmingai veikiantis herojų fizinį ir socialinį tapatumą. Išgyvendama suluošinto kūno kaitą, skirtingus jo sutrikusios kinestetikos etapus (ilgą gulėjimą ligos patale, kėlimąsi ir mokymąsi vaikščioti su kojos negalią kompensuojančiais papildiniais – dėdės pagamintu krėsliuku, ramsteliais, kriukiu), Ėvė atranda naują savo deformuoto kūno fizinę tapatybę ir įvaldo pakitusias jo judesių choreografijas. Skausmingai „prisijaukintos“ neįgalus kūno galimybės ir poreikiai tampa fizine mergaitės savastimi, kuri, nors ir komplikuoja iki kojos suluošinimo buvusius įprastus jos santykius su aplinkiniais, nepakeičia jos psichologinės savivokos. Pastarąją trikdė Ėvės matomas bendruomenės požiūris į šalia esančius neįgalius žmones (sergantį mamuką, aklą senelį Ašmį, neįprastai vaikščiojantį siuvėją Mikelį Bertaitį), kuriame pagal atspindžio principą Ėvė ima suvokti savęs vertinimo tendencijas. Bendruomenės jai implikuojamas nuošalės žmogaus statusas nesutampa su aktyvia ir kūrybinga luošos mergaitės sąmonė – jai siūlomos viešosios raiškos erdvės (piemenukė, vaikų vygiuotoja) yra per ankštos Ėvės individualioms galimybėms, todėl ji stengiasi deformuotą savo neįgalus kūno raišką modeliuoti pagal daugumai priimtinius standartus. Ši des-

peratiška pastanga yra neįgalaus kūno asmens bandymas įrodyti aplinkiniams jų išankstinio vertinimo neadekvatumą ir nuo jo gynybiškai atsiriboti. Ne tik autobiografinėje trilogijoje, bet ir visoje Simonaitytės kūryboje (kaip ir jos asmenybėje) šis siekis yra virtęs hiperbolizuotu savęs sureikšminimu, buvimu „viršum saulės“, kuris kilo iš skaudžiai patirto žeminimo bei atstūmimo dėl neadekvačios fizinės ir socialinės skirties, kurį stiprino ne tik luošas kūnas, bet ir atmintis apie betėvės dukters bei jos vienišos motinos diskriminaciją.

The Incorporation of Physical Disability into the Self in the Works by Ieva Simonaitytė

Summary

The article deals with the incorporation of physical disability into the self in the works by Ieva Simonaitytė, primarily, in the first part of her autobiographic trilogy *...O buvo taip* and her novels *Aukštųjų Šimonių likimas* and *Betėvo*. The aspects under investigation include self-perception, identity formation and public images of disabled people, and social attitudes (exclusion, acceptance). In the context of disability studies, the article interprets the first sensual experience of a disabled person (mostly a lame girl), kinesthetics and choreography of a disabled body. In the works by Simonaitytė, the incorporation of physical disability into the self is presented as a complex and ambiguous process that makes a significant impact on social and personal identities of her heroines.

Key words: incorporation of physical disability, disabled body, experience, identity, images.
